"ज्ञान विज्ञान आणि सुसंस्कार यांसाठी शिक्षण प्रसार"

- शिक्षणमहर्षी डॉ. बापुजी साळुंखे

श्री स्वामी विवेकानंद शिक्षण संस्था, कोल्हापूर संचलित

विवेकानंद कॉलेज, कोल्हापूर

(अधिकारप्रदत्त स्वायत्त)

अर्थशास्त्र विभाग

प्रकल्पाचे नाव

"आर्थिक साक्षरता सर्वेक्षण अहवाल : पडवळवाडी"

समुदाय प्रतिबद्धता कार्यक्रम (CEP) अंतर्गत सादर

सन २०२३-२४

VIVEKANAND COLLEGE KOLHAPUR
ESTD JUNE 1964
(Empowered Autonomous)

प्रमाणपत्र

प्रमाणित करण्यात येते, कि **यशोदीप पाटील, शुभम साबळे, नागार्जुन सुर्यवंशी, गौरव तोडकर, सिमा सातपूते, क्रांती सासवडे** या बी. ए. भाग एक मधील विद्यार्थ्यांनी अर्थशास्त्र विषयांतर्गत सादर केलेला प्रकल्प अहवाल " **आर्थिक साक्षरता सर्वेक्षण अहवाल : पडवळवाडी** " हा आमच्या पर्यवेक्षणाखाली व मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केला आहे. माझ्या माहितीप्रमाणे हा प्रकल्प अहवाल यापूर्वी कोणत्याही पदवीसाठी सादर केला गेलेला नाही.

ठिकाण : कोल्हापूर

दिनांक : 10/04/2024

डॉ सोमनाथ काळे
मार्गदर्शक

डॉ. कैलास पाटील
विभागप्रमुख
अर्थशास्त्र विभाग,
विवेकानंद कॉलेज कोल्हापूर.
(अधिकारप्रदत्त स्वायत्त)

VIVEKANAND COLLEGE KOLHAPUR
ESTD JUNE 1964
(Empowered Autonomous)

डॉ. आर. आर. कुंभार
प्राचार्य
विवेकानंद कॉलेज, कोल्हापूर.
(अधिकारप्रदत्त स्वायत्त)

प्रतिज्ञापत्र

आम्ही याद्वारे असे घोषित करतो की, **“ आर्थिक साक्षरता सर्वेक्षण अहवाल : पडवळवाडी ”** हा प्रकल्प प्रा. डॉ. कैलास पाटील यांच्या मार्गदर्शनाखाली आम्ही स्वतः पूर्ण केला असून तो इतर कोठेही सादर केलेला नाही.

ठिकाण : कोल्हापूर

दिनांक :

अ. क्र	नाव	रोल नं	सही
१.	पाटील यशोदीप बजरंग	४२२७	
२.	साबळे शुभम युवराज	४२४५	
३.	तोडकर गौरव धनंजय	४२८७	
४.	सुर्यवंशी नागार्जुन भिमराव	४२८०	
५.	सातपूते सिमा वसंत	४२५५	S.V.S.
६.	सासवडे क्रांती विलास	४२५३	

ऋणनिर्देश

श्री स्वामी विवेकानंद शिक्षण संस्था, कोल्हापूर संचलित विवेकानंद कॉलेज कोल्हापूर (अधिकारप्रदात्त स्वायत्त) अर्थशास्त्र विभाग अंतर्गत सदरचा प्रकल्प अहवाल सादर केला आहे. सदर अभ्यासप्रकल्प पूर्णत्वास नेण्यासाठी आम्हाला महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.आर आर कुंभार सर, अर्थशास्त्र विभागप्रमुख डॉ. कैलास पाटील सर यांचे बहुमोल मार्गदर्शन लाभले तसेच पडवळवाडी गावचे लोकनियुक्त सरपंच श्री. पोपट अतिग्रे व ग्रामस्थ यांचे मोलाचे सहकार्य मिळाले. त्यामुळे आम्ही हा प्रकल्प अहवाल वेळेत पूर्ण शकलो. या सर्वांचे मन:पूर्वक आभार!!

ठिकाण : कोल्हापूर

दिनांक :

अ. क्र	नाव	रोल न	सही
१.	पाटील यशोदीप बजरंग	४२२७	[signature]
२.	साबळे शुभम युवराज	४२४५	[signature]
३.	तोडकर गौरव धनंजय	४२८७	[signature]
४.	सुर्यवंशी नागार्जुण भिमराव	४२८०	[signature]
५.	सातपूते सिमा वसंत	४२५५	S.V.S.
६.	सासवडे क्रांती विलास	४२५३	[signature]

“ आर्थिक साक्षरता सर्वेक्षण अहवाल : पडवळवाडी ”

अनुक्रमणिका

प्रकरण		तपशील		पान न.
१		प्रस्तावना आणि संशोधन पद्धत		1
	१.१	प्रस्तावना		1
	१.२	संशोधन समस्या		1
	१.३	संशोधनाचे स्वरूप आणि व्याप्ती		1
	१.४	संशोधनाचे महत्व		1
	१.५	संशोधनाचे उद्देश		2
	१.६	माहिती संकलन स्तोत		2
	१.७	संख्यात्मक तंत्राचा वापर		2
	१.८	नमूना निवड		2
	१.९	संशोधन कालावधी		2
	१.१०	संशोधनाची मर्यादा		2
२		**संकल्पना आणि माहिती**		4
	२.१	प्रस्तावना		4
	२.२	“ आर्थिक साक्षरता सर्वेक्षण अहवाल बद्दल सविस्तर माहिती		4
३		**माहितीचे विश्लेषण**		6
	३.१	प्रतिसाद देणाऱ्यांचे व्यक्तिगत माहिती विश्लेषण		6
		३.१.१	वय विषयक	6
		३.१.२	शिक्षण विषयक	7
		३.१.३	लिंग विषयक	8
		३.१.४	व्यवसाय विषयक	9
		३.१.५	कुटुंबाचा आकार	10
		३.१.६	वार्षिक उत्पन्न	10
	३.२	पडवळवाडी येथील “ आर्थिक साक्षरता सर्वेक्षण अहवाल विश्लेषण		11
४		**सारांश**		22
५		**संदर्भ**		23
		फोटो गॅलरी		24

प्रकरण पहिले

प्रस्तावना आणि संशोधन पद्धत

१ .प्रस्तावना आणि संशोधन पद्धत

१ .१प्रस्तावना –

" आर्थिक साक्षरता सर्वेक्षण अहवालाचा विशेष अभ्यास हा प्रकल्पाचा विषय असून संशोधनासाठी पडवळवाडी हे गाव निवडलेले आहे संशोधानाच्या समस्या स्वरुप व्याप्ती किती आहे संशोधनाचे महत्व उद्देश माहिती संकलन स्त्रोत अशा अनेक गोष्टींचा सविस्तर अभ्यास करणार आहोत.

१ .२ संशोधन समस्या –

- समाजामध्ये सर्वाची आर्थिक परिस्थिती सारखीच नसते त्यांच्यामध्ये आर्थिक विषमता असते.
- बऱ्याच लेकांना आर्थिक व्यवहार व्यवस्थित करता येत नाहीत.
- पडवळवाडी गावात बॅंक नसल्याने तेथिल अनेक लोकांना आर्थिक व्यवहार करता येत नाहीत
- गावात बॅक नसल्यामुळे लोकांना नवीन आणि आधुनिक वित्तिय व्यवहार करता येत नाहीत
- गावात बॅक नसल्याने अनेक लोकांचे अकाऊट नाहीत त्यामुळे त्यांना व्यवहार करताना अनेक अडचणी येतात

१ .३ स्वरुप आणि व्याप्ती –

१. स्वरुप – जी कुटुंबे अर्थिकदृष्ट्या कुमकुवत आहेत ज्याना आर्थिक व्यवहार करता येत नाहीत त्यांना आर्थिक व्यवहार करण्यास प्रोत्साहन करते आणि त्याना नवीन व अधुनिक तंत्रांची माहिती होते.

२. व्याप्ती– ज्या लोकांना आर्थिक व्यवहार करता येत नाहीत त्याना आर्थिक व्यवहार करण्यास मदत होते.
ते लोक आधुनिक तंत्राच्या द्वारे आर्थिक व्यवहार चांगल्या पद्धतीने करु शकतात.

१ .४ संशोधन महत्व –

१. पडवळवाडी हे गाव या योजनेचा पुरेपूर लाभ घेईल

२. या योजनेमुळे पडवळवाडी गावातील अनेक लोक आर्थिक व्यवहार व्यवस्थित करु शकतील

३. या योजनेमुळे पडवळवाडी गावातील लोकांना वित्तीय व्यवहार करताना अडचणी येणार नाहीत

१.५ संशोधनाचा उद्‌देश–

१. आभ्यास करणे.
२. पडवळवाडी गावातील लोकांना अर्थिक साक्षरतेचे फायदे पटवून देवून त्यांना आर्थिक व्यवहार आधुनिकरित्या करण्यासाठी मदत करणे.
३. सदर गावातील लोकांच्या आर्थिक स्थितीचे विश्लेषण करुन योग्य त्या उपाययोजना सुचवणे.

१.६ माहितीचे संकलन स्त्रोत (प्राथमिक व द्वितीयक)–

१. पडवळवाडी येथील आर्थिक साक्षरता योजने द्वारे आभ्यास करत असताना संशोधक प्राथमिक व द्वितीयक अशी दोन्ही प्रकारची माहिति संकलीत करणे.
२. द्वितीयक प्रकारची माहिती म्हणजेच आर्थिक साक्षरता याबद्दल पेपर, इंटरनेट या ठिकाणी प्रकाशित झालेल्या माहितीचा संशोधक आधार घेईल तसेच ग्रामपंचायतीचा रिपोर्ट याचा आधार घेईल.

तसेच प्राथमिक माहिती संशोधक स्वत: पडवळवाडी गावाला भेट देवून प्रश्नावली व मुलाखतीच्या साहय्याने संकलीत करणार आहे

१.७ संख्यात्मक तंत्राचा वापर–

१. सदर माहितीचे विश्लेषण करण्यासाठी संशोधक MS-OFFICE मधील EXCELSHEET चा वापर करणार आहेत आणि यामध्ये संशोधक सरासरी व टक्केवारी काडेल इत्यादी प्रकारच्या साधनांचा वापर करणार आहेत.

१.८ नमुना निवड–

१.पडवळवाडी गावामध्ये १६९ कुटुंबे राहतात सदर संशोधनासाठी संशोधक १६९ च्या ३०% इतका नमूना निवडेल म्हणजे संशोधक एकूण ५१ कुटुंबांचा अभ्यास करेल ही ५१ कुटुंब अशी निवडली जातील ज्यांची माहिति सरळ व साध्या पद्धतीमध्ये मिळेल.

१.९ संशोधन कालावधी – सदर संशोधन हे कोल्हापूर जिल्हयातील पन्हाळा तालूक्यातील पडवळवाडी या गावात ठरलेल्या संशोधन आराखडयाप्रमाणे, संशोधन समस्यांच्या अनुषंगाने माहिति संकलण हे मार्च २०२४ च्या कालावधी चे आहे.

१.१० संशोधनाची मर्यादा–

सदर संशोधन हे फक्त पडवळवाडी गावापुरते मर्यादित असून या मध्ये विश्लेषण हे फक्त आर्थिक साक्षरतेशी संबंधित असणार आहे त्याच्या बरोबर माहिती संकलनाचा कालावधी हा मार्च २०२४ करीता निवडलेल्या नमुन्यांच्या प्रतिसाधावर आधारलेला आहे.

प्रकरण दुसरे

संकल्पना आणि माहिती

२.संकल्पना आणि माहिति

२.१ प्रस्तावना – आर्थिक साक्षरता म्हणजे बजेट, इन्व्हेस्टिंग, क्रेडिट मॅनेजमेंट आणि फायनान्शियल मॅनेजमेंट इ. सारख्या फायनान्शियल संकल्पना समजून घेण्याची आणि अप्लाय करण्याची क्षमता. आर्थिक साक्षरता ही पैसे हाताळण्याची क्षमता आहे. या क्षमता निवृत्ती, शिक्षण आणि ट्रिप घेण्यासह विविध उद्दिष्टे साध्य करण्यास मदत करतील.

बजेट, खर्च नियंत्रित करणे, कर्ज भरणे आणि इन्व्हेस्टमेंट प्रॉडक्ट्समध्ये रिस्क-रिवॉर्ड ट्रेड-ऑफ समजून घेणे आवश्यक आहे आर्थिक साक्षरतेसाठी. पैशांची वेळ मूल्य, कम्पाउंड इंटरेस्ट, वार्षिक रिटर्न आणि संधी खर्च यासारख्या मूलभूत आर्थिक संकल्पना समजून घेणे ही आर्थिक साक्षरतेचा भाग आहे.

आर्थिक साक्षरता नसलेल्या व्यक्तींना मोठे आर्थिक निर्णय घेणे कठीण वाटते. तसेच, आर्थिक साक्षरता आर्थिक अनुशासन आणि क्षमता सुधारते. यामुळे नियमित बचत आणि गुंतवणूक, चांगले कर्ज व्यवस्थापन आणि आयुष्यातील उद्दिष्टांची प्राप्ती यांसारख्या जीवनशैलीतील महत्त्वपूर्ण बदल होतील. तसेच, आर्थिक साक्षरता व्यक्तींना आर्थिक फसवणूकीपासून संरक्षित करेल आणि त्यांचे आर्थिक कल्याण संरक्षित करेल.

या क्षमतांच्या अभावामुळे आर्थिक निरक्षरता परिणाम. अर्थसंकल्पना, उत्पन्नापेक्षा अधिक खर्च, कर्ज निर्माण, कमी क्रेडिट स्कोअर, आर्थिक फसवणूकीचा शिकार असल्याने आणि इतर अप्रिय परिणाम हे आर्थिकदृष्ट्या निरक्षर व्यक्ती असण्याचे परिणाम असू शकतात.

२.२ आर्थिक साक्षरता सर्वेक्षण अहवाल बद्दल सविस्तर माहिती

पैसे हा प्रकार नेमका काय आहे? त्या पैशांचा वापर आपण कशा पद्धतीने करू शकतो. त्या पैशाची एखादी व्यक्तीमधील व्यवस्थापित करण्याची क्षमता,भविष्याच्या दृष्टीने पैशांचे नियोजन करणे किंवा पैसे कुठे आणि कशासाठी खर्च करायला हवेत ह्या गोष्टींचे ज्ञान असणे म्हणजेच आर्थिक साक्षरता होय. ही एक जगण्याची कला आहे; असं म्हटले तरी वावगं ठरणार नाही आणि ती भविष्यासाठी उपयोगी आहे, हे देखील समजून घेतले पाहिजे. आर्थिक साक्षरतेमध्ये बचत अनुशासन, पगार, गुंतवणूक, शिक्षण, विमा आणि कर्जाचा हप्ता – व्याज (Financial Literacy includes Saving Discipline, Salary, Investment, Education, Insurance & Loan EMI-Interest Rate) यांचा समावेश होतो.

आर्थिक साक्षरता म्हणजे तुमच्या जवळील पैशाचे केलेलं नियोजन किंवा ते पैसे योग्य हाताळण्याची तुमच्यातील क्षमता जसे बजेट (आर्थिक मर्यादांनुसार जमा-खर्चाची तोंड मिळवणी करण्याची कला), गुंतवणूक , क्रेडिट मॅनेजमेंट आणि आर्थिक मॅनेजमेंट इत्यादी सारख्या आर्थिक संकल्पना समजून घेऊन ते अंगिकारणे हे सर्व आर्थिक साक्षरतेत येतं. हे आर्थिक नियोजन जीवनात विविध टप्प्यावर तुमची मदत

करेल. भविष्यात आपल्या बजेटनुसार आधीच केलेलं नियोजन ज्यामुळे अशा व्यक्ती निराश होत नाहीत त्याच्यात उमेद कायम असते आणि त्याची फसवणूक होत नाही. भविष्याची तरतूद असल्यामुळे ते वर्तमान काळातही सुखी,समाधानी असतात.

आर्थिक साक्षरता समजून घेताना खालील घटक प्रभावी ठरतात.

बचत

बचत ही आर्थिक सुरक्षा, स्थिर वर्तमान आणि उज्ज्वल भविष्याची हमी देते. बचत भविष्याची काळजी कमी तर करतेच पण अनावश्यक खर्चही आपसूक कमी करते. एक सुनिश्चितता जीवनात बचत हा प्रकार आणते. हे आर्थिक सुरक्षा आणि स्वातंत्र्यासाठी महत्त्वाचे आहे; तसेच आर्थिक अनुशासनात मदत होऊ शकते. नियमित बचत खात्यासह, तुम्ही प्रत्येक महिन्याला ठराविक रक्कम भरण्यास वचनबद्ध आहात. त्या बदल्यात, बँक किंवा बिल्डिंग सोसायटी तुम्हाला त्यांचे चालू खाते किंवा सामान्य बचत खात्यात मिळणाऱ्या व्याजदरापेक्षा जास्त व्याजदर देते.

गुंतवणूक - गुंतवणूक म्हणजे स्वतःचे किंवा आपल्या व्यवस्थापनाचे जास्तीचे पैसे अधिक उत्पन्न मिळवण्याच्या उद्देशाने बँकेच्या स्वाधीन करणे वा दुसऱ्या व्यक्तीला किंवा कंपनीला त्याच्या उद्योगासाठी देणे. गुंतवणूक अतिरिक्त मासिक उत्पन्न मिळवण्याचा मार्ग आहे तसेच भविष्यात अनेक फायदे करून देईल. इक्विटी, डेब्ट साधने, म्युच्युअल फंड. रिअल इस्टेट आणि गोल्ड हे सर्वात लोकप्रिय इन्व्हेस्टमेंट शक्यता आहेत.

प्रकरण तिसरे

माहितीचे विश्लेषण

३.माहितीचे विश्लेषण

३.१ प्रतिसाद देणाऱ्याचे व्यक्तिगत माहिती विश्लेषण –

३.१.१ वयाचे विश्लेषण – आर्थिक साक्षरता सर्वेक्षण अहवाल पडवळवाडी येथे करत असताना आम्ही जे नमूने निवडलेले आहे त्या नमुन्यांन पैकी २६ वर्षा पेक्षा कमी वय असणाऱ्या नमुन्यांचा टप्पा ५ टक्के आहे.

आम्ही जी माहिति गोळा केली त्यामध्ये १६.७ टक्के नमुने है वय वर्ष २७–४५ या वयोगटामध्ये अढळतात. वय वर्ष २७–४५ हा वयोगट कुटुंबाची आणि स्वत:ची जवाबदारी स्वीकारणारे वयोगट आहे गोळा केलेल्या माहिती मध्ये याचा समावेश १६.७ टक्के इतका आहे हा निव्वळ योगायोग असून पडवळवाडी या गावामध्ये कार्यशिल व्यक्तिंची संख्या जास्त आहे.

तर ६२.१ टक्के नमुने अशी मिळालीत कि त्यांचे वय वर्ष ४६ पेक्षा जास्त पण वय वर्ष ६० पेक्षा कमी आहे.

१६.२ टक्के आम्हाला अशी नमुने मिळालेत की त्यांचे वय वर्ष ६० पेक्षा जास्त आहे.आम्हाला ज्या व्यक्तींची गरज होती तशा प्रकारचे नमुने आम्हाला मिळाले.

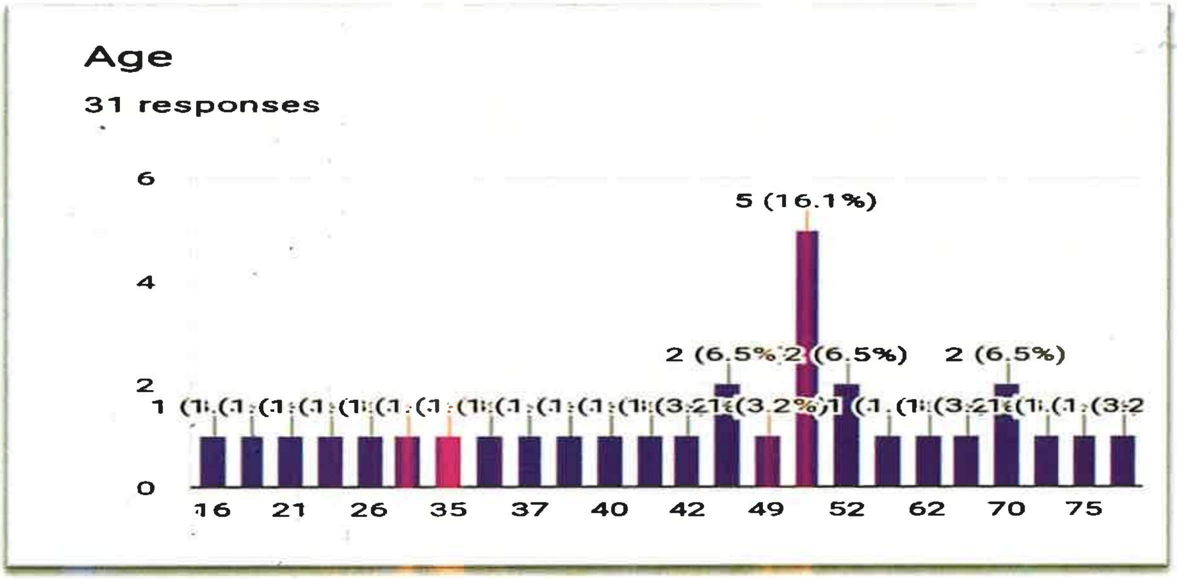

३.१.२ शिक्षणाचे विश्लेषण — २१ व्या शतका मध्ये शिक्षण हा एक महत्त्वाचा घटक आहे सेशोधणाच्या विषया नुसार आर्थिक साक्षरता सर्वेक्षण अहवाल पडवळवाडीचा विशेष अभ्यास या मध्ये शिक्षणाचा सबंध येतो. व्यक्ति जित्के साक्षर असतात तेवढा ती स्वत: बद्दल विचार करतात तसेच ते कुटुंबाची जबाबदारी घेण्यासाठी भक्कम असतात.

साक्षर व्यक्ति आडचणीच्या काळात किंवा चांगल्या काळात आपल्या कुटुंबाची जबाबदारी चांगल्या पद्धतीने घेऊ शकतात. अत्ताच्या काळामध्ये साक्षर व्यक्तिंची आवश्यकता आहे अत्ताचे जग आधुणिक तंत्रज्ञाणानुसार चालत आहे आम्ही जे संशोधनासाठी गाव निवडलेले आहे त्या गावामध्ये शिक्षणा नुसार नमुन्याचे विश्लेषण पुढीलप्रमाणे—

आर्थिक साक्षरता सर्वेक्षण अहवाल पडवळवाडी येथे करत असताना आम्हाला ६.५ इतके लोक हे अशिक्षित आढळले तसेच माध्यमिक पर्यंत शिक्षण पूर्ण केलेले ६३.१ इतके लोक आढळले आणि माध्यमिक ते उच्च माध्यमिक पर्यंत १८.५ इतके लोक आढळले तर पदवी प्राप्त केलेल्यांची संख्या ११.९ टक्के इतकी होती आणि पदवीत्तर-प्राप्त करणाऱ्यांची संख्या ०टक्के आढळली .

याचाच अर्थ असा होतो की ६.५ टक्के अशिक्षीत नमुने सोडले की ९३.५ टक्के नमुने हे शिक्षित आहे म्हणजेच ९३.५ टक्के साक्षर नमुन्यांन पर्यंत आर्थिक साक्षरता सर्वेक्षण अहवाल म्हणजे काय असते हे माहित असेल असे आम्ही मानतो

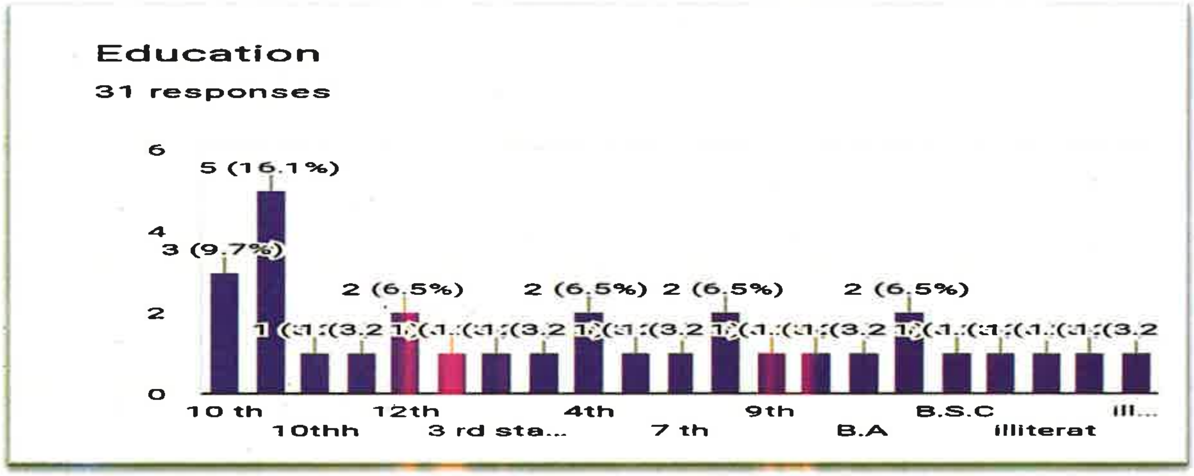

३.१.३ लिंग विश्लेषण– आर्थिक साक्षरता सर्वेक्षण अहवाल पडवळवाडी येथे करत असताना आम्हाला लिंग विश्लेषण पुढील प्रमाणे आढळुन आले.

पड़वळवाडी गावामध्ये आम्हाला पुरुषांची संख्या ६७.७ टक्के इतकी आढळून आहे तर महिलांची संख्या ३२.३ टक्के इतकी आढळून आली .

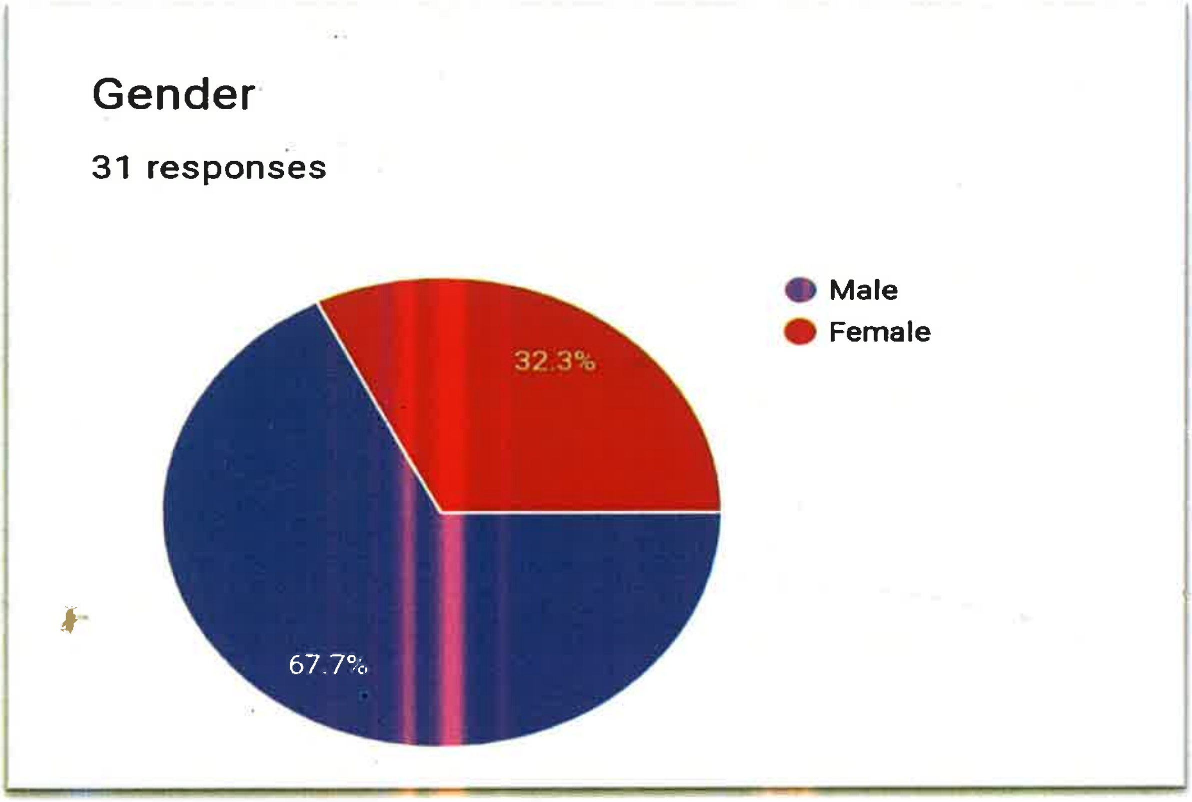

३.१.४ व्यवसायाचे विश्लेषण — आर्थिक साक्षरता सर्वेक्षण अहवाल पडवळवाडी येथे करत असताना आम्हाला असे आढळुन आले कि पडवळवाडी गावातील लोक ही वेगवेगळया व्यवसायात गुंतलेली आहेत त्याचे विश्लेषण पुढीलप्रमाणे —

पडवळवाडी गावामध्ये शेती या व्यवसायात गुंतलेल्या लोकांची संख्या हि ७०.९ टक्के आहे तसेच घरकाम करणाऱ्यांची टक्केवारी १९.४ इतकी आहे तर ९.७ इतके लोक इतर व्यवसायात गुंतलेले आहेत.

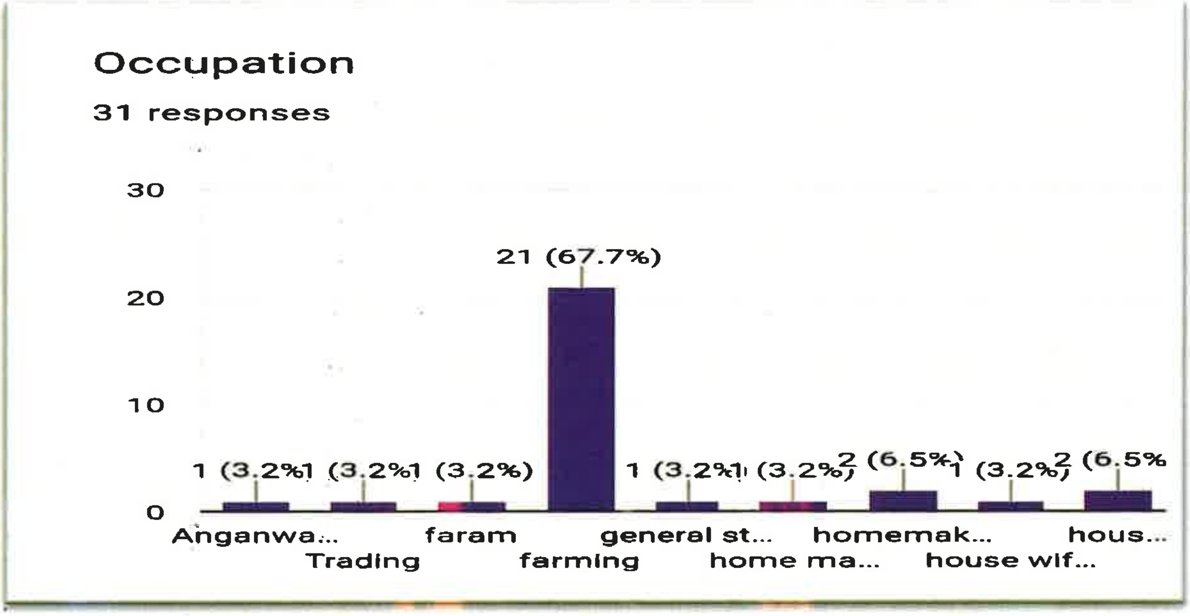

३.१.५ कुटुंबाचा आकार— पडवळवाडी गावातील लोकांच्या कुटुंबांचा आकार हा वेगवेगळया प्रकारचा असल्याचे अडळून आले त्या मध्ये ४ सदस्य असणाऱ्या कुटुंबांची टक्के वारी ही २५.८ इतकी आहे तर ३ सदस्य असणाऱ्या कुटुंबांची टक्के वारी ही १९.४ इतकी आहे तसेच ५, ६ व १० सदस्य असणाऱ्या कुटुंबाची टक्केवारी ३८.७ इतकी आहे आणि २,७ व १२ सदस्य असणाऱ्या कुटुंबांची टक्केवारी ९.६ इतकी आहे.

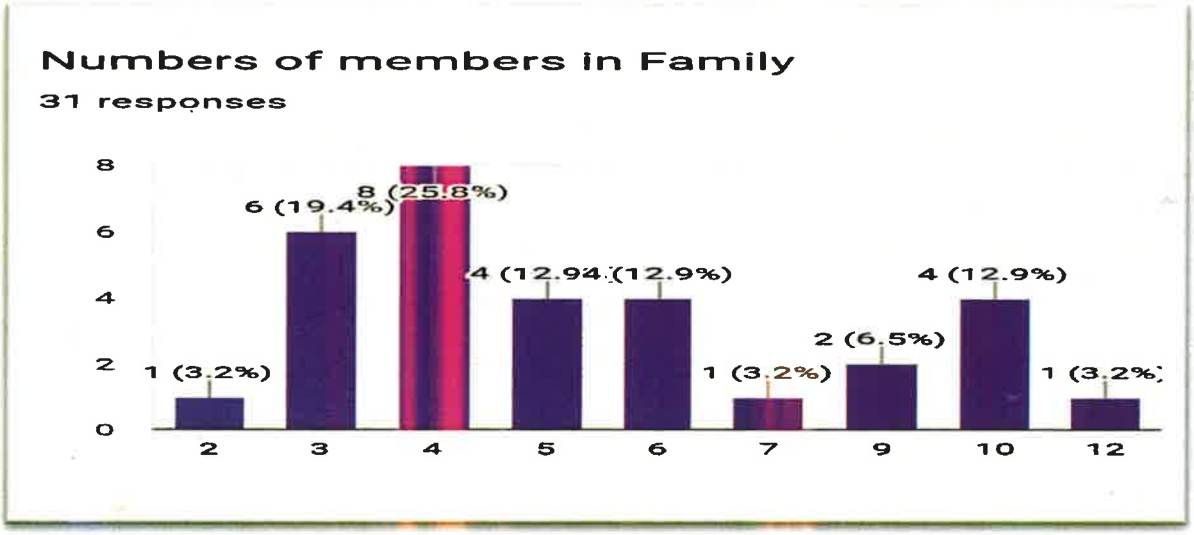

३.१.६ वार्षिक उत्पन्— पडवळवाडी गावातील लोकांचे उत्पन्न हे वेगवेगळया आकाराचे दिसून येते पडवळवाडी गावामध्ये १५,००० ते ५०,००० पर्यंत उत्पन्न असणाऱ्यांची टक्केवारी ही ४७.९ इतकी आहे तर ५०,००१ ते २,००,००० पर्यंत उत्पन्न असणाऱ्यांची टक्केवारी ही ५२.१ इतकी आहे

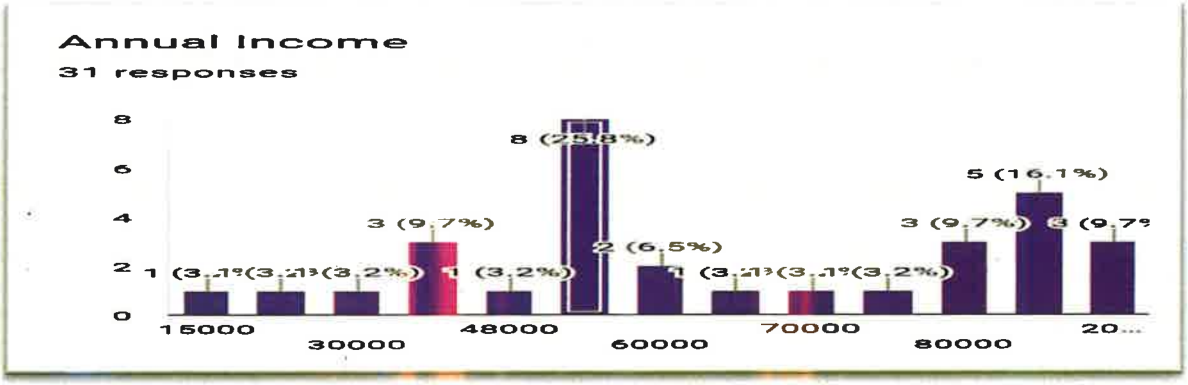

३.२ पडवळवाडी येथील आर्थिक साक्षरता सर्वेक्षण अहवाल विश्लेषण-

➢ चलनी नोटा — आर बी आय चलनी नोटा जारी करते हे ७७.४ टक्के लोकांना माहिती आहे तर २२.६ टक्के लोकोना चलनी नोटा कोना मार्फत जारी केल्या जातात हे माहित नाही.

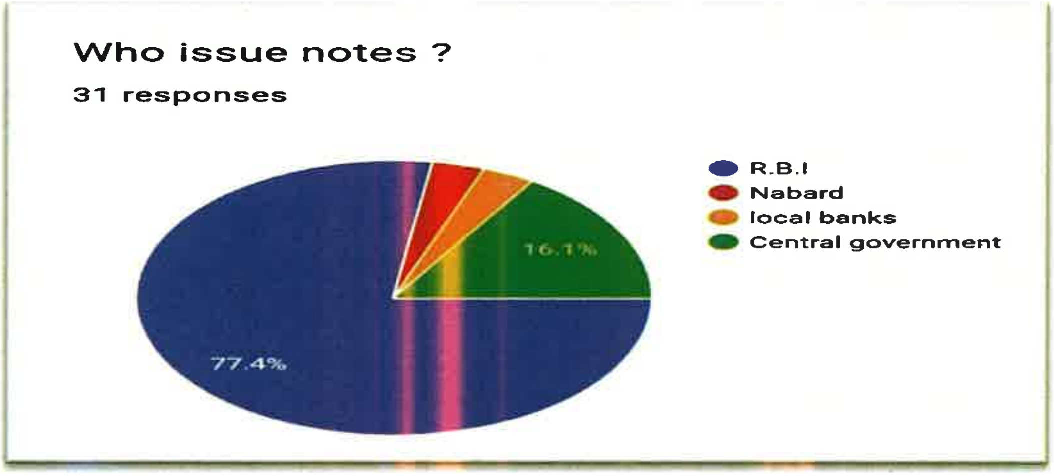

➢ चलनी नाणी — भारत सरकार चलनी नाणी जारी करते हे ९०.३ टक्के लोकांना माहित आहे तर ९.७ टक्के लोकांना चलनी नाणी कोण जारी करते याची माहिती नाही.

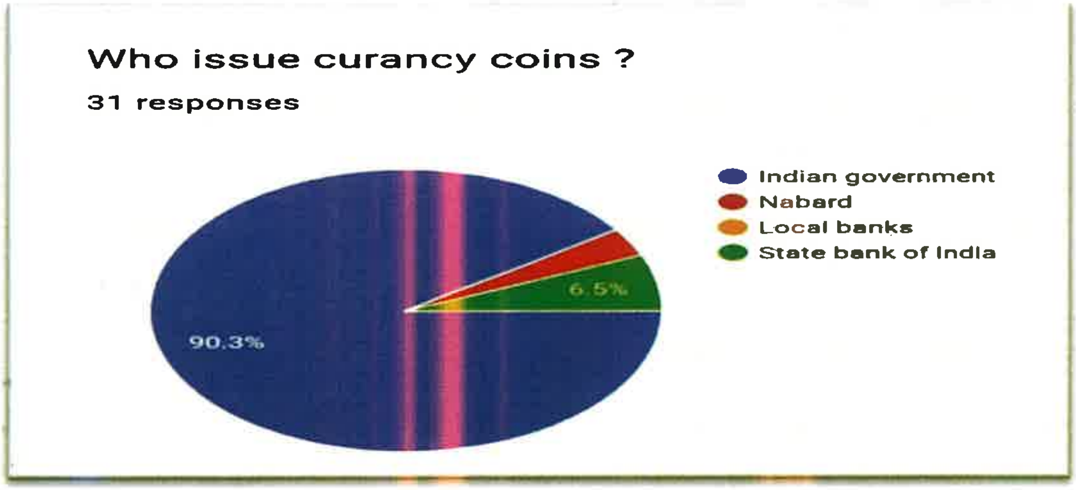

आधार कार्ड – आधार कार्ड म्हणजे काय हे १२ अंकी नंबर आणि युआयडीएआय मार्फत जारी करण्यात येणारे कार्ड आहे हे १९.४ टक्के लोकांना माहित आहे तर ८०.६ टक्के लोकांना हे माहित नाही.

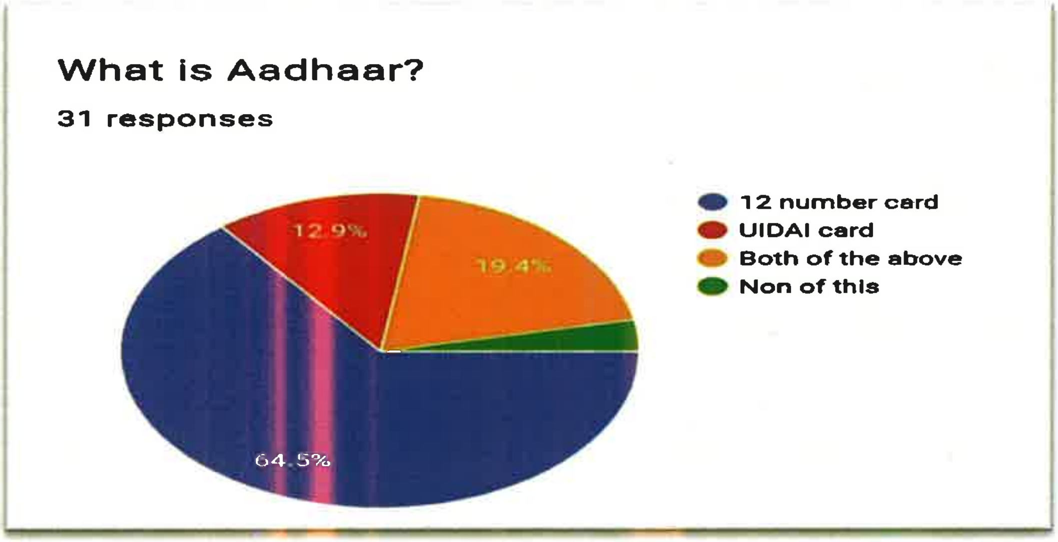

- पॅन कार्ड – पॅन म्हणजे काय हे ८३.९ टक्के लोकांना माहित आहे तर १६.१ टक्के लोकांना याची माहिती नाही.

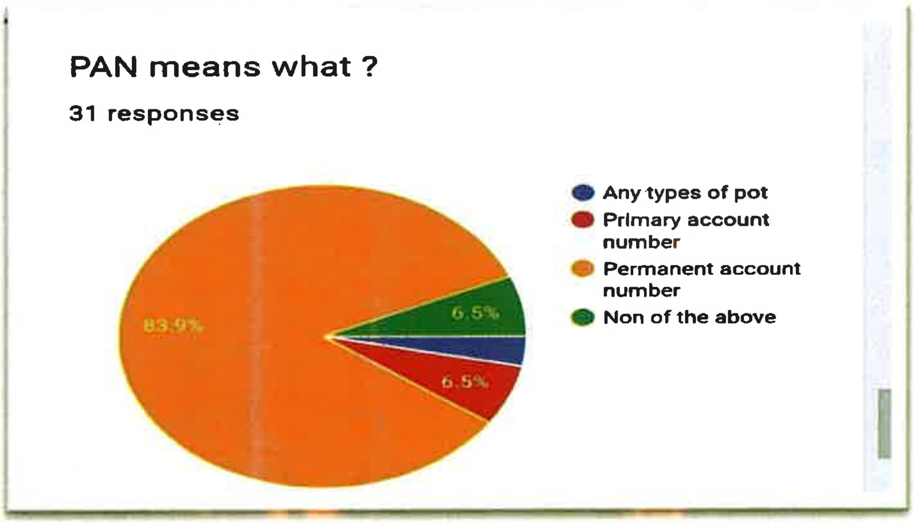

➢ एटीएम कार्ड – एटीएम कार्ड कशाकशासाठी उपयोगी पडते हे २२.६ टक्के लोकांना माहित आहे तर ७७.४ टक्के लोकांना याची व्यवस्थित माहिती नाही.

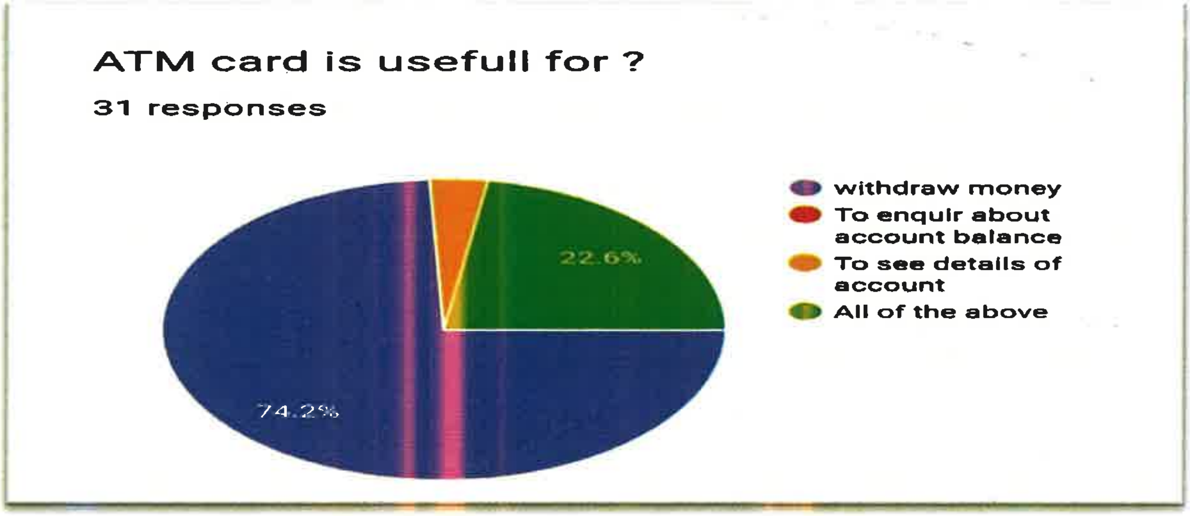

➢ बॅक पासबुक – बॅक पासबुक म्हणजे काय हे कशाकशासाठी उपयोगी पडते हे ३८.७ टक्के लोकांना माहित आहे तर ६१.३ टक्के लोकांना याची व्यवस्थित माहिती नाही.

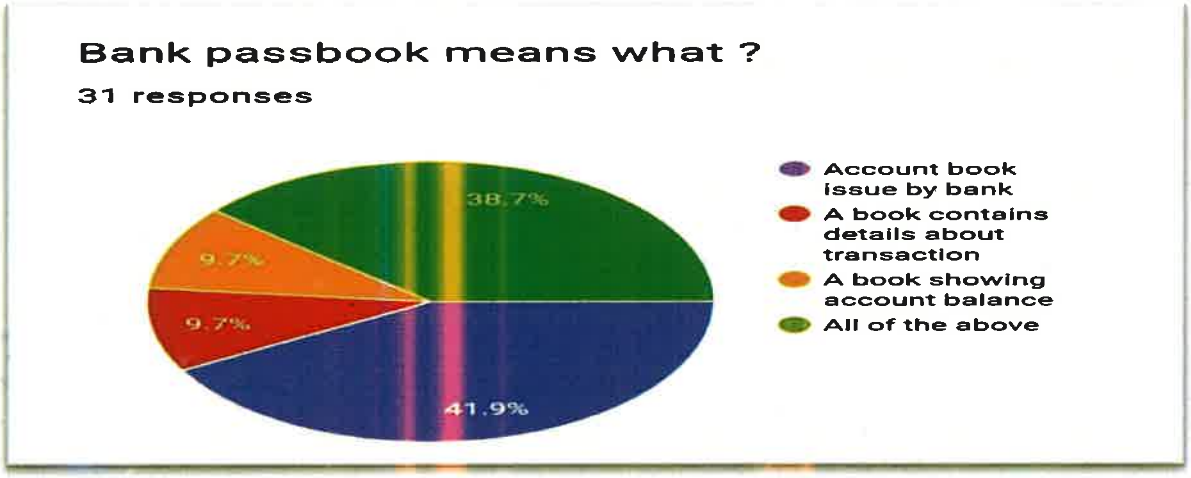

➢ बॅक व्याज — बॅक कशावर व्याज देते हे ७७.४ टक्के लोकांना माहित आहे तर २२.६ टक्के लोकांना माहित नाही.

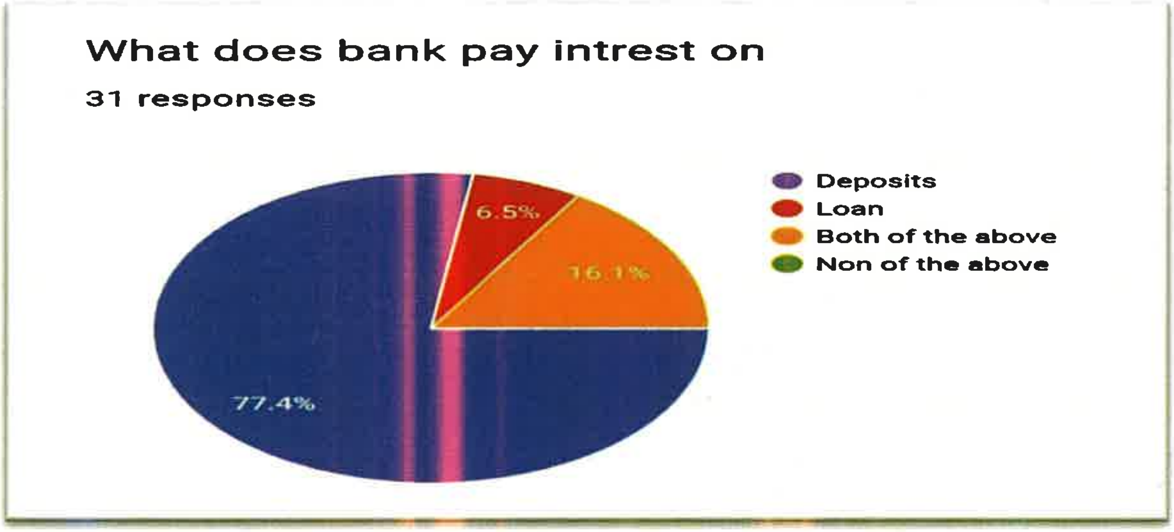

➢ इंटरनेट बॅकिंग — इंटरनेट बॅकिंग म्हणजे काय हे ६४.५ टक्के लोकांना माहित आहे तर ३५.५ टक्के लोकांना याची माहिती नाही.

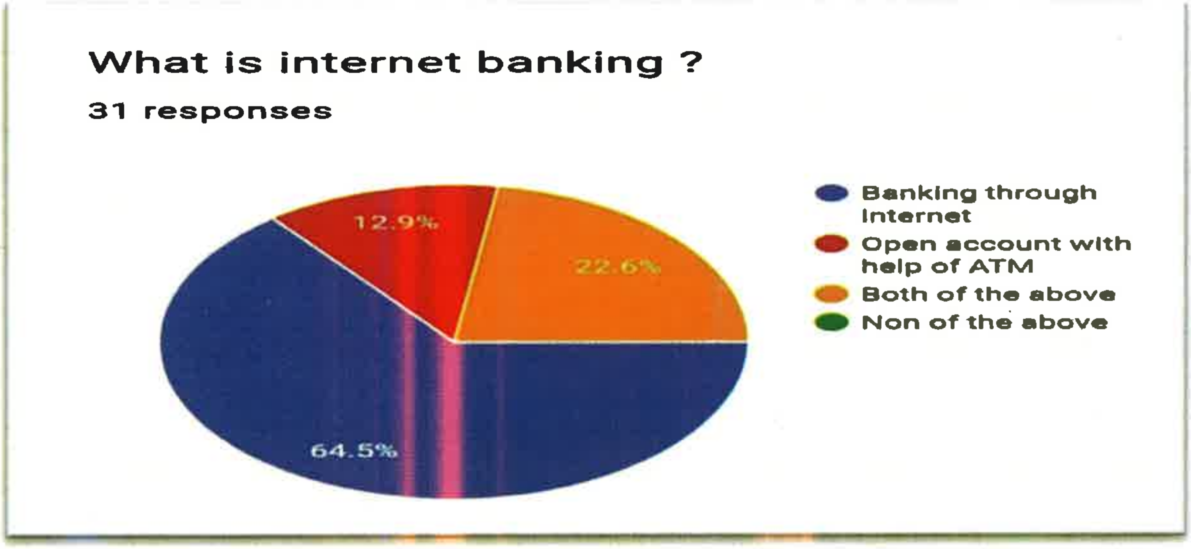

➢ बॅकेत खाते – बॅकेत खाते कोण उगडू शकते हे ३२.३ टक्के लोकांना माहिती आहे तर ६७.७ टक्के लोकांना याची माहिती नाही.

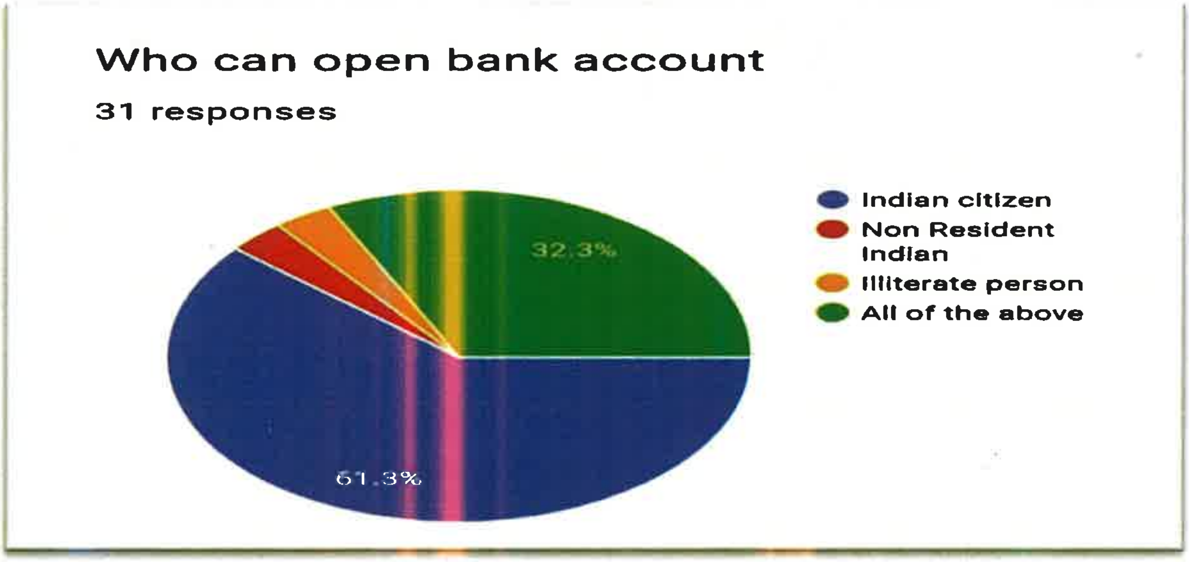

➢ आधार सिडींग – आधार सिडींग म्हणजे काय हे ८७.१ टक्के लोकांना माहित आहे तर १२.९ टक्के लोकांना याची माहिती नाही.

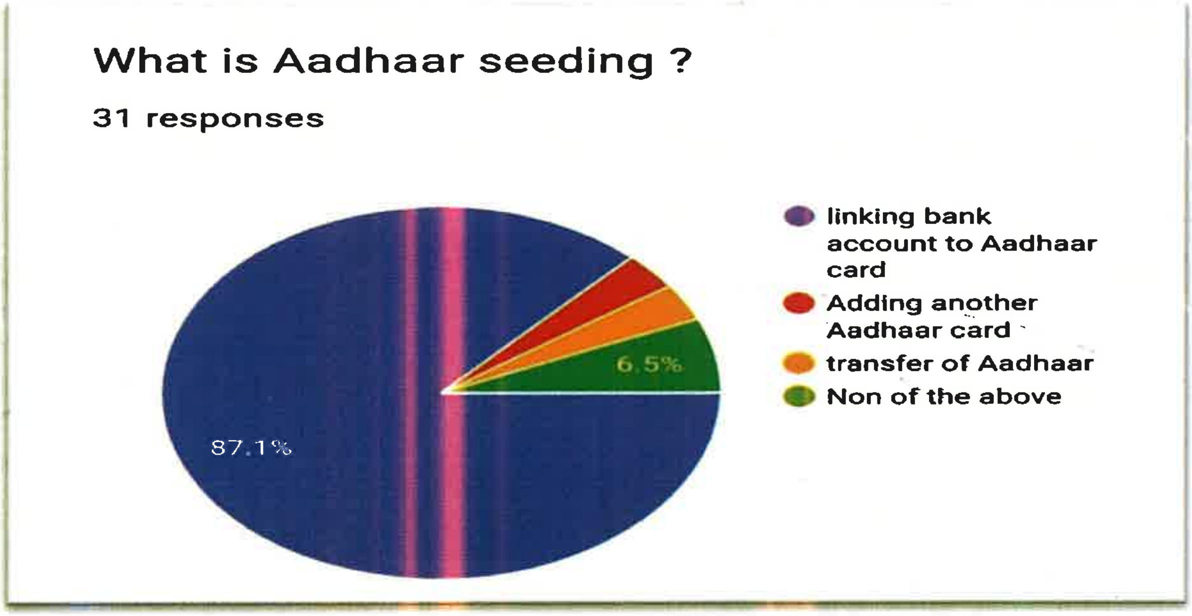

➢ शैक्षणिक कर्ज – शैक्षणीक कर्ज म्हणजे काय हे २५.८ टक्के लोकांना माहित आहे तर ७४.२ टक्के लोकांना याची माहिती नाही.

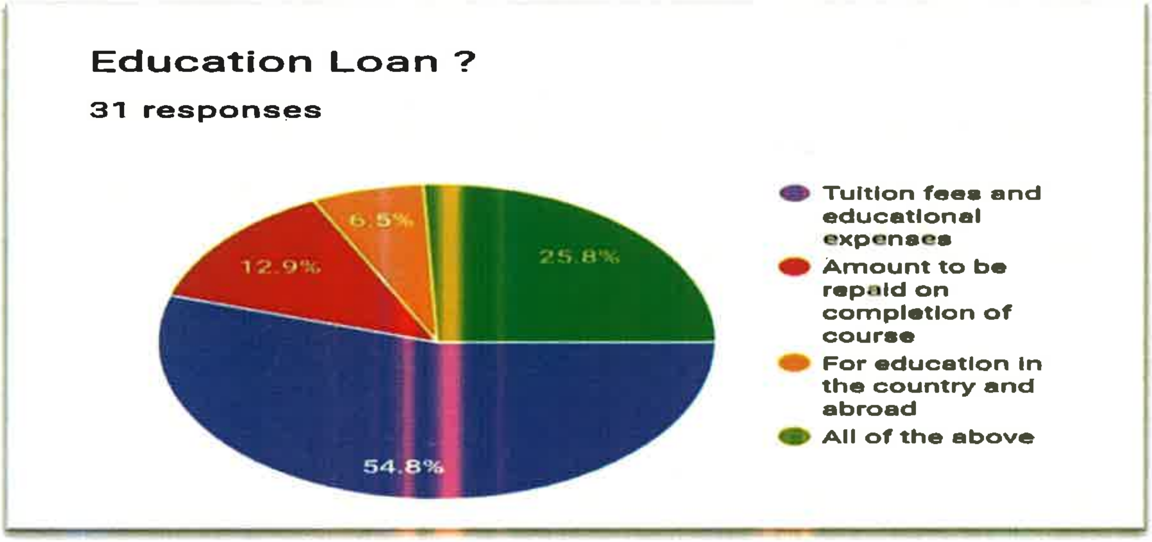

➢ बॅक मित्र – बॅक मित्र कोण असतो हे ८३.९ टक्के लोकांना माहित आहे तर १६.१ टक्के लोकांना याची माहिती नाही.

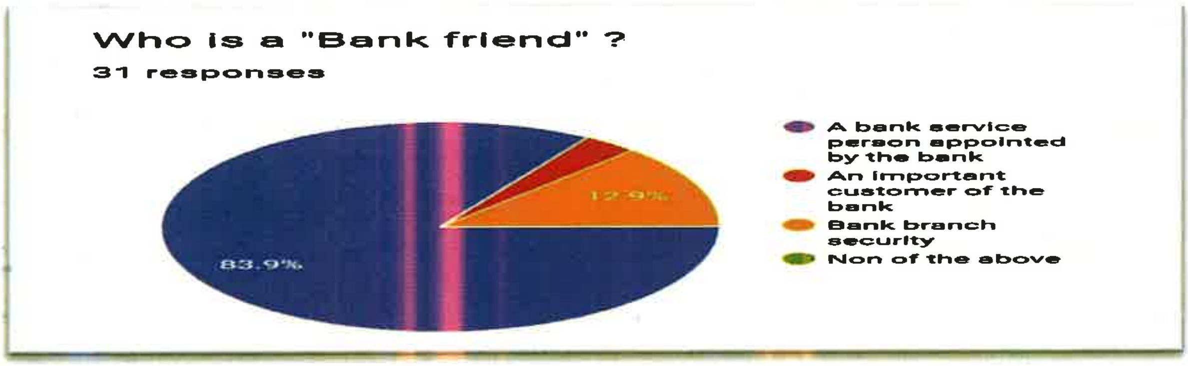

ठेवींवरील व्याज – कोणत्या ठेवींवर सर्वाधिक व्याज मिळते हे ७४.२ टक्के लोकांना माहिती आहे तर २५.८ टक्के लोकांना माहित नाही

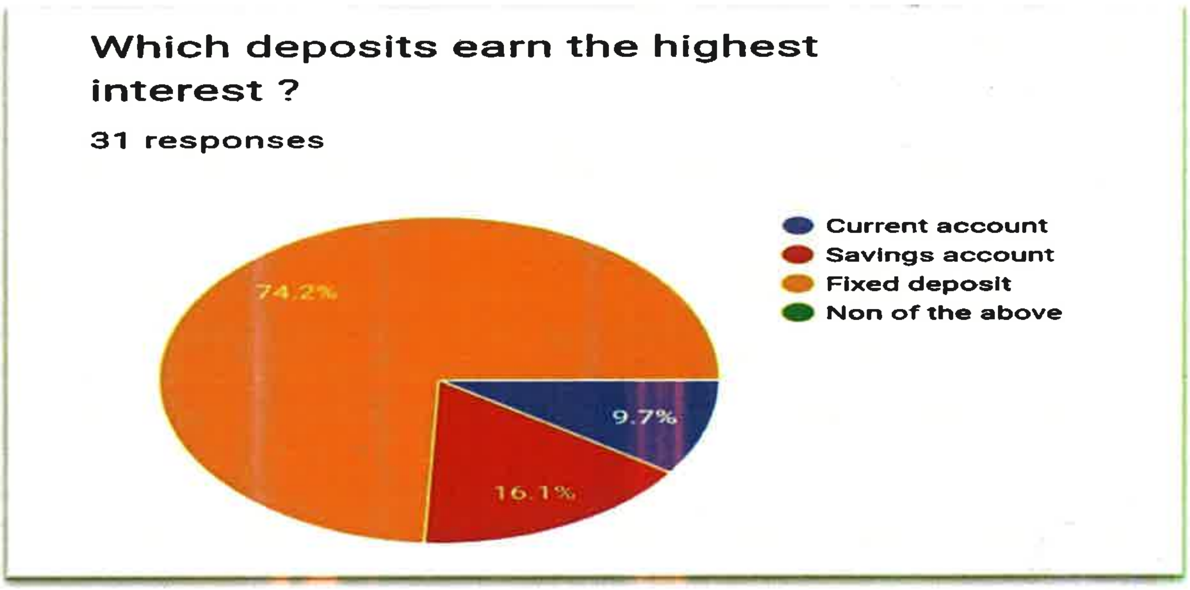

➢ बॅकेत खाते उघडण्याचे कारण— बॅकेत खाते का उगडावे हे ४५.२ टक्के लोकांना माहित आहे तर ५४.८ टक्के लोकांना याची व्यवस्थित माहिती नाही.

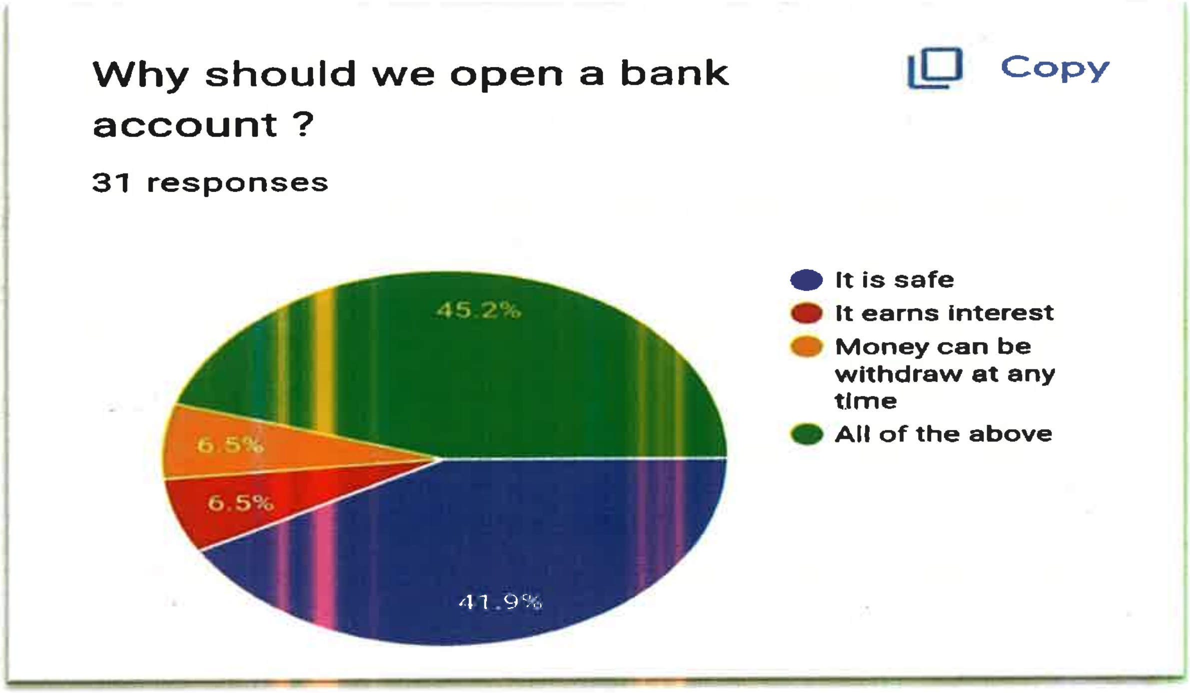

➤ एटीएम चा पासवर्ड – एटीएम चा पासवर्ड कोणाला सांगावा हे १९.४ टक्के लोकांना माहित आहे तर ८०.६ टक्के लोकांना याची माहिती नाही.

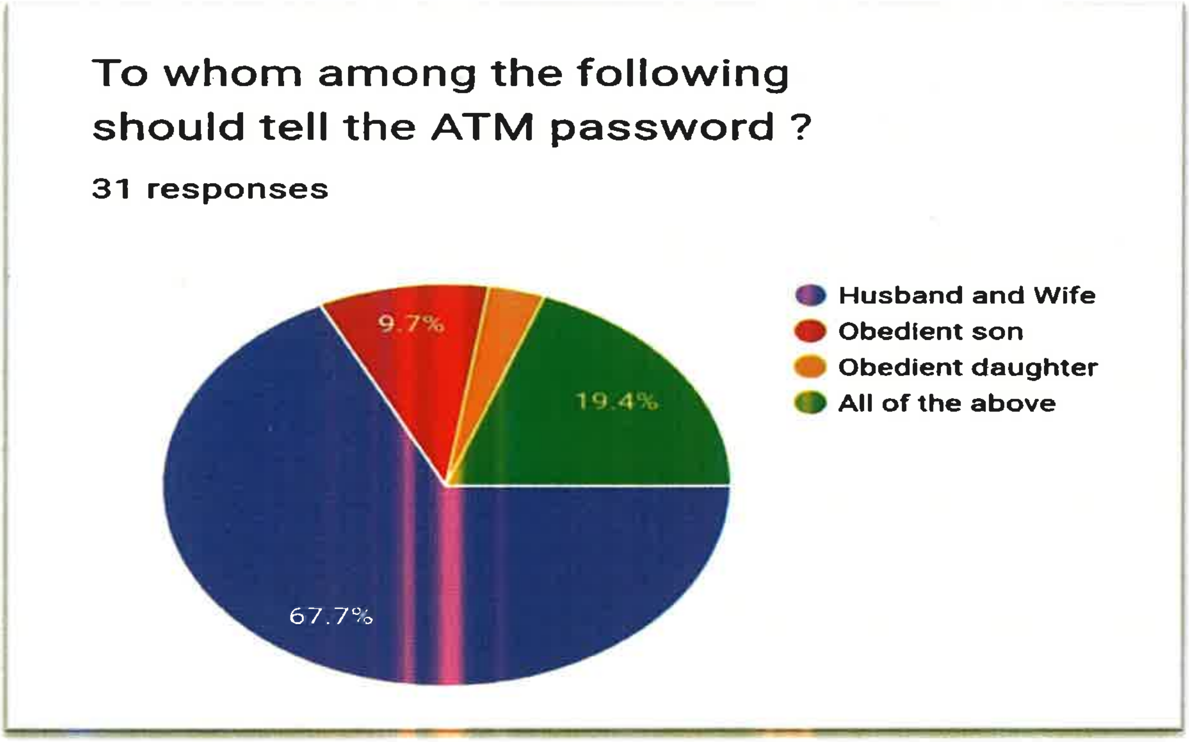

➤ आयुर्विमा – आयुर्विमा म्हणजे काय हे ५८.१ टक्के लोकांना माहित आहे. तर ४१.४ टक्के लोकांना याची माहिती नाही आहे.

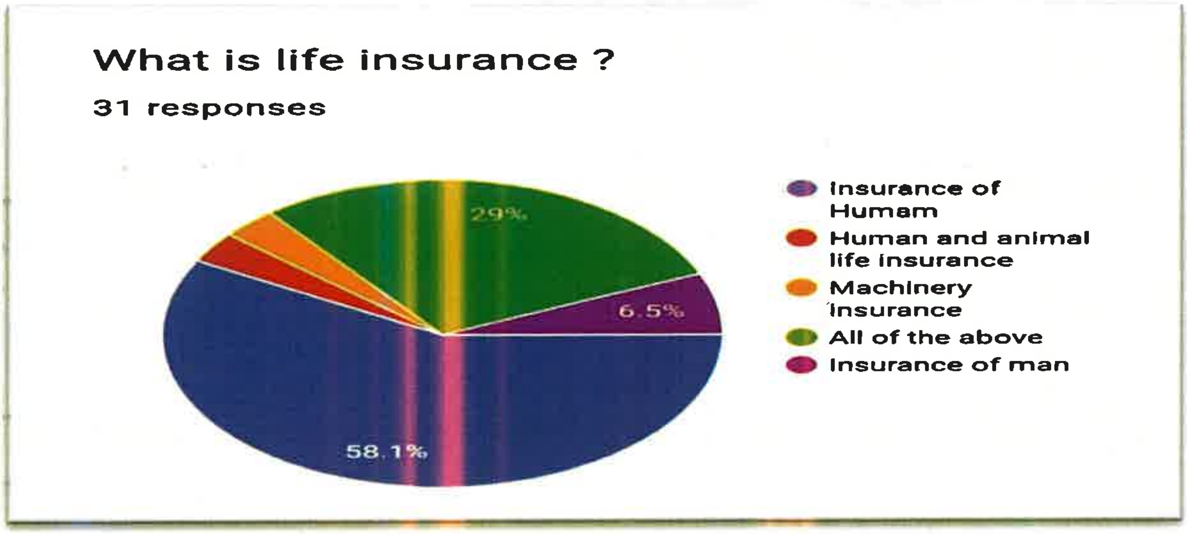

➢ विमा – विमा कशा कशासाठी उतरला जातो हे २५.८ टक्के लोकांना माहित आहे तर ७४.२ टक्के लोकांना याची व्यवस्थित माहिती नाही.

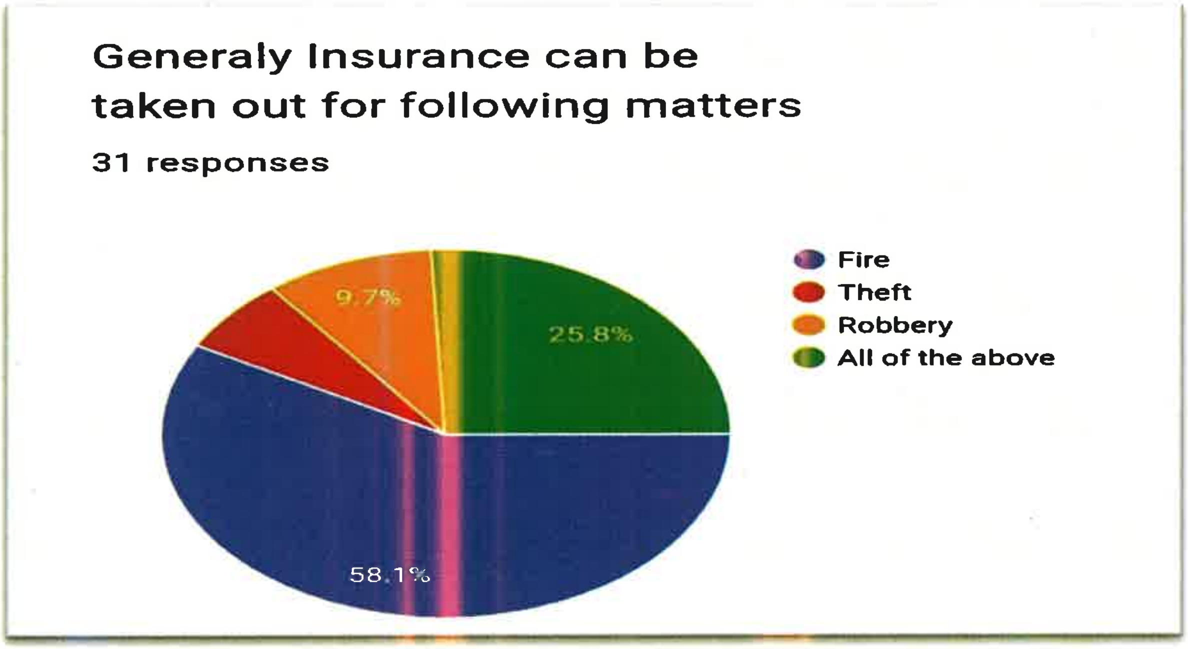

➢ बॅंक कर्ज – बॅंक कशा कशासाठी कर्ज देते हे ७४.२ टक्के लोकांना माहित आहे तर २५.८ टक्के लोकांना याची व्यवस्थित माहिती नाही.

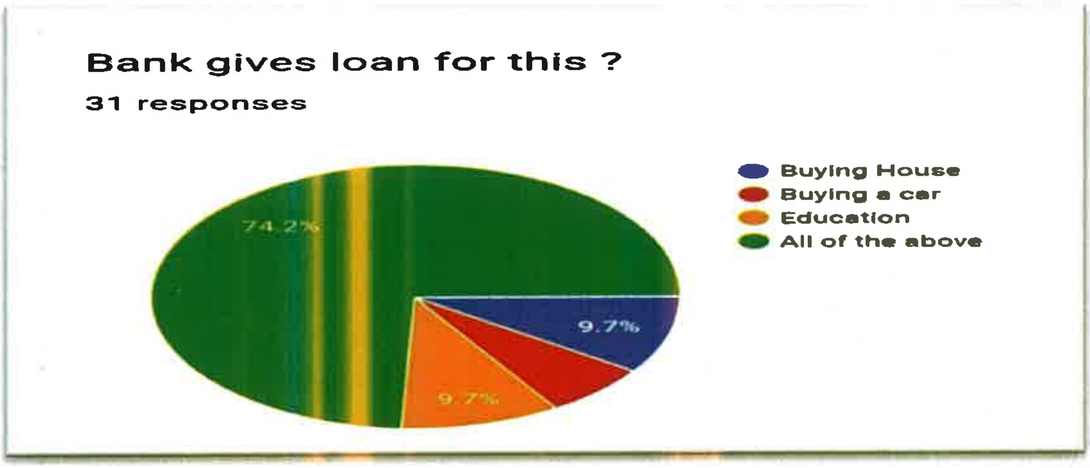

➤ बॅक लॉकर — सोने चांदीचे दागिने बॅक लॉकर मध्ये का ठेवावेत हे ३२.३ टक्के लोकांना माहित आहे. तर ६७.७ टक्के लोकांना याची व्यवस्थित माहिती नाही.

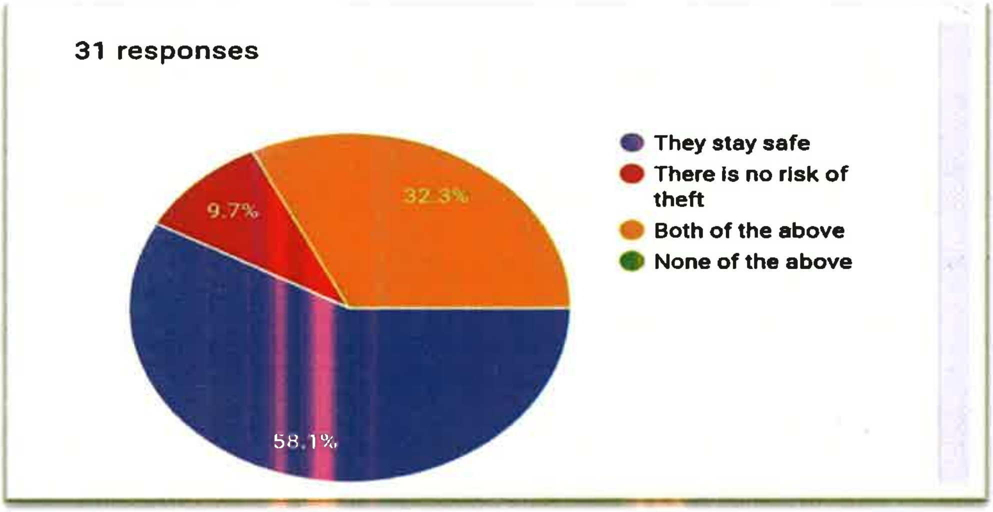

➤ विविध योजना — पडवळवाडी गावातील लोकांना भारत सरकारच्या अटल पेन्शन योजने बद्दल ६१ टक्के लोकांना माहिती आहे. आणि प्रधानमंत्री सुरक्षा विमा योजना याची ३८.७ टक्के लोकांना माहिती आहे तसेच महात्मा ज्योतीराव फुले जन आरोग्य योजना बद्दल ५४.८ टक्के लोकांना माहिती आहे. तसेच सुकन्या समृद्धी योजना ही ४५.२ टक्के लोकांना माहिती आहे.

➤ बॅंक व्यवहार साधने – पडवळवाडी गावातील ९६.८ टक्के लोकांकडे बॅंक बचत खाते आहे. तसेच डेबिट कार्ड हे ५१.६ टक्के लोकांकडे आहे तसेच क्रेडीट कार्ड हे ४१.९ टक्के लोकांकडे आहे. तसेच पॅन कार्ड हे ८३.९ टक्के लोकांकडे आहे आणि तसेच डिमॅट अकाऊंट हे ९.७ टक्के लोकांकडे आहे. तसेच युपीआय/गुगल पे / पेटीएम हे ३५.५ टक्के लोकांकडे आहे. पडवळवाडी गावातील १६.१ टक्के लोकांनी आरोग्य विमा उतरवला आहे आणि पडवळवाडी गावातील २२.६ टक्के लोकांकडे जीवन विमा आहे.

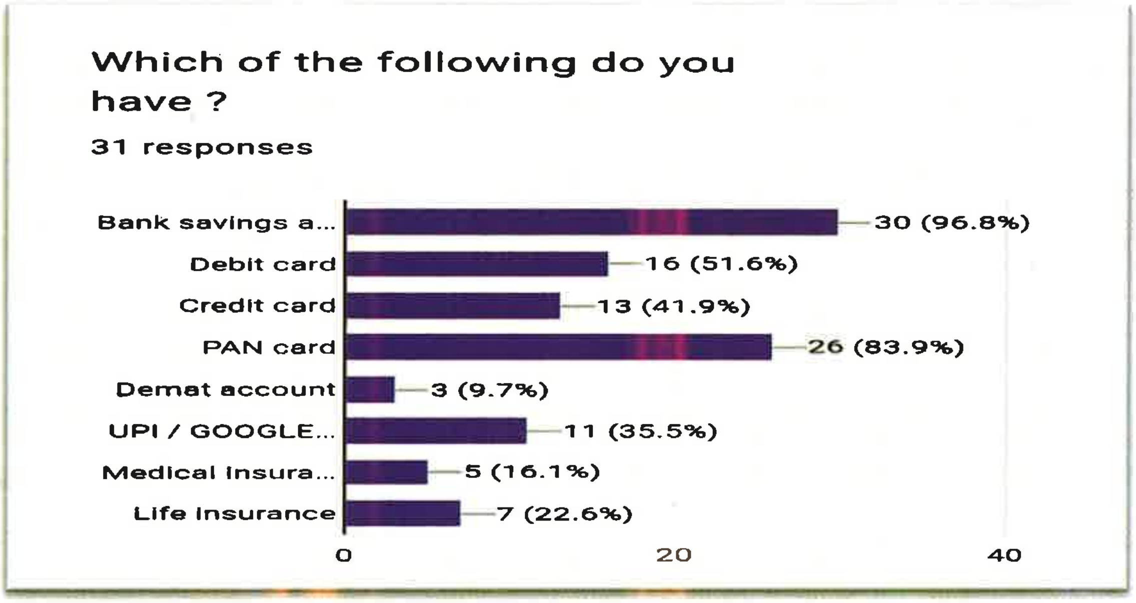

प्रकरण चौथे

सारांश

सारांश — आर्थिक साक्षरता सर्वेक्षण अहवाल विशेष अभ्यास हा प्रकल्पाचा विषय असून पडवळवाडी हे गाव संशोधनासाठी निवडलेले होते पडवळवाडी या गावामध्ये संशोधन करत असताना असे अढळून आले कि पडवळवाडी गावातील बऱ्याच लोकांना आर्थिक साक्षरता म्हणजे काय याची माहिती नव्हती ज्या लोकांना आर्थिक साक्षरता म्हणजे काय माहित नव्हते त्यांना त्याबद्दल सविस्तर माहिती देण्याचा संशोधकांनी प्रयत्न केला हा प्रकल्प आर्थिक साक्षरता विषयक असल्या मुळे गावातील जास्तीत जास्त लोकांनी संशोधकांना योग्य प्रतिसाद दिला.

५) संदर्भ—

१ .**https://www.investopedia.com/terms/f/financial-literacy.asp#:~:text=A%20strong%20foundation%20of%20financial,debt%2C%20and%20track%20personal%20spending**
.

२ .**https://www.quora.com/Which-are-good-websites-to-learn-the-share-market-in-Marathi**

३http://mzuir.inflibnet.ac.in/bitstream/123456789/1167/1/BINOD%20MURMU,%20Com.pdf

४ https://csamumbai.in/wp-content/uploads/2020/01/Annual-Report-FY15-16.pdf

५.१) फोटो गॅलरी –

५.२) प्रश्नावली –

"ज्ञान विज्ञान आणि सुसंस्कार यांसाठी शिक्षण प्रसार"

- शिक्षणमहर्षी डॉ. बापूजी साळुंखे

श्री स्वामी विवेकानंद शिक्षण संस्था, कोल्हापूर

विवेकानंद कॉलेज कोल्हापूर (अधिकारप्रदत्त स्वायत्त)

अर्थशास्त्र विभाग

प्रकल्प विषय : **आर्थिक साक्षरता सर्वेक्षण अहवाल : पडवळवाडी**

अ) वैयक्तिक माहिती

नाव — ____________________

वय — ____________________

शिक्षण — ____________________

लिंग — पुरुष / महिला / इतर

व्यवसाय — ____________________

कुटुंबातील सदस्य संख्या — ____________________

वार्षिक सरासरी उत्पन्न — ____________ रु.

ब) योग्य ठिकाणी टिक मार्क करा

१) चलनी नोटा कोण जारी करते

- अ. आर बी आय
- ब. नाबार्ड
- क. सार्वजनिक क्षेत्रातील बँका
- ड. केंद्र सरकार

२) चलनी नाणी कोण जारी करते?

- अ.भारत सरकार
- ब. नाबार्ड
- क.सार्वजनिक क्षेत्रातील बँका
- ड. स्टेट बँक ऑफ इंडिया

३) आधार म्हणजे?

- अ. १२ अंकी नंबर असलेले कार्ड
- ब. युआयडीएआय तर्फे जारी करण्यात आलेले कार्ड
- क. वरील दोन्ही
- ड. वरील पैकी काहीही नाही

४) पॅन पीएएन म्हणजे?

- अ. एक प्रकारचे भाडे
- ब. प्रायमरी अकौंट नंबर
- क. पर्मनंट अकौंट नंबर
- ड. वरील पैकी काही नाही

५) एटीएम कार्ड कशासाठी उपयोगी पडते?

- अ. पैसे काढण्यासाठी
- ब. खाते शिल्लकीची चौकशी करण्यासाठी
- क. खात्याचा तपशील आणुन घेण्यासाठी
- ड. वरील सर्वासाठी

६) बॅंक पासबुक म्हणजे?

- अ. बॅंकेकडुन जारी होणारे खाते पुस्तक
- ब. व्यवहाराचा तपशील असणारे पुस्तक
- क. खात्यातील शिल्लक दाखवणारे पुस्तक
- ड. वरील सर्व

७) बॅंक कशावर व्याज देते?

- अ. ठेवींवर
- ब. कर्जावर
- क. वरीलपैकी दोन्ही
- ड. वरीलपैकी कशावरही नाही

८) इंटरनेट बॅंकींग म्हणजे?

- अ. इंटरनेटच्या माध्यमातून बॅंकखाते चालवणे
- ब. एटीएमद्वारे बॅंकेत खाते उघडणे
- क. वरील पैकी दोन्ही
- ड वरीलपैकी एकही नाही

९) बॅंक खाते कोण उघडू शकते?

- अ. भारतीदय नागरिक
- ब. अनिवासी भारतीय
- क निरक्षर वयक्ती
- ड वरीलपैकी कोणीही

१०) आधार सीडिंग म्हणजे काय ?

- अ बॅंकखाते आधार कार्डशी जोडणे
- ब दुसरे आधारकार्ड जोडणे
- क. आधार बदली करणे
- ड वरीलपैकी काहीही नाही

११) शैक्षणिक कर्ज?

- अ शिकवणी फी व शैक्षणिक खर्च
- ब शिक्षणक्रम पूर्ण झाल्यावर परतफेड करायाची रक्कम
- क देशात व देशाबाहेरील शिक्षणासाठी
- ड वरीलपैकी सर्व

१२) "बँक मित्र" कोण असतो?

- अ बँकेने नेमलेली बँकेची सेवा देणारी व्यक्ती
- ब बँकेचा महत्त्वाचा ग्राहक
- क. बँक शाखेला सुरक्षारक्षण
- ड. वरीलपैकी कोणीही नाही

१३) कोणत्या ठेवींवर सर्वाधिक व्याज मिळते?

- अ. करंट अकाऊंट
- ब सेव्हिंग अकाऊंट
- क मुदत ठेव
- ड वरीलपैकी एकही नाही

१४) आपण बँकेत खाते उघडावे कारण?

- अ. ते सुरक्षित असते
- ब त्यावर व्याज मिळते
- क केव्हाही पैसे काढता येतात
- ड वरील सर्व

१५) एटीएमचा पासवर्ड पुढीलपैकी कोणाला सांगाव?

- अ. पती अथवा पत्नी
- ब. आज्ञाधारक पुत्र
- क आज्ञाधारक कन्या
- ड वरीलपैकी सर्व

१६) आयुर्विमा म्हणजे?

- अ मनुष्याचा विमा
- ब. मनुष्य व जनावरांच्या आयुष्याचा विमा
- क यंत्राचा विमा
- ड वरील सर्व

१७) सर्वसाधारण विमा पुढील बाबींसाठी उतरवता येतो

- अ आग
- ब चोरी
- क दरोडा
- ड वरील सर्व

१८) बँक यासाठी कर्ज देते?

- ○ अ. घर खरेदी
- ○ ब. कार खरेदी
- ○ क. शिक्षण
- ○ ड. वरील सर्व

१९) सोन्या चांदीचे दागिने बँकेच्या लॉकर मध्ये ठेवावेत कारण?

- ○ अ. ते सुरक्षित राहतात
- ○ ब. चोरीचा धोका नसतो
- ○ क. वरीलपैकी दोन्ही
- ○ ड. वरीलपैकी काहीही नाही

२०) खालीलपैकी कोणत्या योजना तुम्हाला माहित आहेत ?

- ○ अ. अटल पेन्शन योजना
- ○ ब. प्रधानमंत्री सुरक्षा विमा योजना
- ○ क. महात्मा ज्योतीराव फुले जन आरोग्य योजना
- ○ ड. सुकन्या समृद्धी योजना

२१) खालीलपैकी कोणत्या गोष्टी आपणाकडे आहेत ?

- ○ अ. बँक बचत खाते
- ○ ब. डेबिट कार्ड
- ○ क. क्रेडिट कार्ड
- ○ ड. पॅन कार्ड
- ○ इ. डिमॅट अकाऊंट
- ○ ई. युपीआय / गुगल पे / पेटीएम
- ○ उ. आरोग्य विमा
- ○ ऊ. जीवन विमा

२२) कुटूंबातील समस्यांना आर्थिक साक्षर बनवण्यासाठी काय करावे असे आपणास वाटते?

____

____

____

मुलाखत देणा–याची

सही

नाव ________________

Name	Age	Education	Gender	Occupation	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	Male	farming	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	Male	farming	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	Female	farming	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	Female	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	Male	farming	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	Female	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	Male	farming	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	Male	farming	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	Female	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	Male	farming	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	Female	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	Male	farming	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	Male	farming	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	Male	farming	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	Male	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	Male	farming	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	Male	farming	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	Female	farming	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]